

Віра Мелешко

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ, РОЗТАШОВАНОГО У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Модернізація системи освіти у сільському регіоні – один з ключових напрямів реформування освітянської галузі. Складність умов функціонування сільської школи зумовлена значною сукупністю чинників, що яскраво позначилися на результатах її діяльності.

Незаперечним є той факт, що специфіка сільських шкіл визначається соціально-економічним контекстом, в тому числі і впливом негативного характеру, зокрема, перехід на нові методи господарювання виявилися не привабливим для сільських жителів, а школа залишилася поза увагою власників земельних угідь, орендаторів та інших сільськогосподарських виробництв; у процесі аграрних реформ змінилися не лише соціально-економічні відносини в українському селі, а все соціокультурне середовище, в якому функціонує школа.

1. Поступові зміни в національній системі освіти настійно вимагають стратегічного осмислення та подальшого удосконалення діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, підвищення якості освіти, що спонукає до розроблення нових підходів спрямованих на розвиток навчального закладу, до створення сприятливих умов для реалізації варіативних програм, для поглиблення знань, їх трансформації в компетентності на основі побудови гнучких динамічних освітніх структур.

2. Процеси подальшого підвищення якості освіти, розвитку загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості викликають необхідність пошуку нових моделей розвитку загальноосвітнього закладу як організаційно-педагогічної системи, яка б відповідала принципам цілісності, варіативності, адаптивності, враховувала б специфіку сільського оточення, актуальні та перспективні освітні потреби соціуму.

У сучасній освітній практиці утверджується конкурентна боротьба між навчальними закладами за кращу модель розвитку школи, показниками якої є високий рівень навчальних досягнень учнів, наявність талановитих учнів та педагогів.

Спроби керівників сільських загальноосвітніх навчальних закладів, вчителів удосконалити педагогічну систему закладу шляхом внесення локальних чи модульних змін не завжди приносять очікуваного результату, що загострює потребу у здійсненні комплексних змін в діяльність сільської школи, пошуку нових підходів до моделювання освітнього закладу на основі визначених цілей, завдань, принципів, концепцій з метою підвищення відповідальності всіх суб'єктів педагогічного процесу за кінцеві результати.

Для окремих сільських шкіл ще характерна низька ефективність пе-

дагогічного процесу, що спричинено відсутністю кваліфікованих спеціалістів з окремих навчальних предметів, повільним упровадженням нових ідей, оновленням змісту, форм і методів педагогічної діяльності.

Зазначені проблеми частіше виникають внаслідок побудови навчально-виховного процесу за стандартом, взірцем, який утвердився у колективі, інколи копіюванням прийомів і способів роботи характерних для великих, масових шкіл, не сформованістю індивідуального бренду, зразка навчального закладу

Негативним чинником розвитку сільської школи виступає також соціальна замкненість шкільного середовища, недостатнє використання можливостей навколишнього соціального й природного оточення навчального закладу, традиційна діяльність закладу, обережність у запровадженні структурних та функціональних змін у життєдіяльності учнівського та педагогічного колективів.

Зазначені проблеми свідчать про потребу розроблення цілісної науково обґрунтованої концептуальної моделі розвитку загальноосвітньої школи, з врахуванням її специфіки, особливостей функцій та способів взаємодії із зовнішнім оточенням.

Досягнення вітчизняних та зарубіжних вчених слугують методологічною базою для розвитку теорії і практики освітніх систем різного типу (В.П. Безпалько, Б.С. Гершунський, В.І. Загвазінський, В.І. Панов, Л.В. Ващенко, Є.А. Ямбург) [1, 3]. Основні положення соціально-особистісної орієнтації освіти розроблено у дослідженнях М.Ф. Гур'янової, І.С. Якиманської, Н.А. Алексєєвої, Н.І. Шиян) [2, 4, 5, 6].

3. Моделювання педагогічних систем загальноосвітніх навчальних закладів сучасними дослідниками розглядається як науково обґрунтований вибір структури, що забезпечує раціональне використання ресурсної бази, інноваційних технологій, специфіки діяльності закладу, що корелюється з потребами та вимогами суспільства. Зокрема, особливої уваги набули моделі авторських шкіл, що забезпечують високоякісну освіту за рахунок концентрації матеріально-технічних, фінансових, кадрових ресурсів, створення освітніх інформаційно-ресурсних центрів та систем дистанційного навчання шкільного чи міжшкільного рівня.

4. Перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства з орієнтацією на світові тенденції розвитку, загострює об'єктивну необхідність створення моделі розвитку шкільного закладу як багатофункціонального освітнього центру доступного для кожного мешканця сільського населеного пункту.

На даному етапі відсутнє теоретичне обґрунтування моделей розвитку сільських загальноосвітніх навчальних закладів, не визначено їх організаційно-педагогічні засади, також потребують уточнення цілі, принципи та підходи до розроблення таких моделей.

У нашому дослідженні передбачено обґрунтувати модель розвитку

навчального закладу як сукупність структурних компонентів, подати їхній опис, охарактеризувати форми та види діяльності суб'єктів педагогічного процесу.

У межах нашого дослідження використано комбіновану форму моделі, що відображає сукупність принципів, підходів на основі яких відбувається інноваційна (яка до цього не проводилася) діяльність суб'єктів навчально-виховного процесу.

З огляду на це, цільове призначення моделі спрямовано на раціональне використання змісту, засобів та форм організації педагогічного процесу, оновлення видів діяльності з орієнтацією на особистість, її здібності та інтереси.

Мета побудови моделі розвитку ЗНЗ узгоджується з визначеними цілями діяльності педагогічного колективу, управлінської діяльності, управління інноваційних педагогічних технологій орієнтованих на розвиток школяра та його вибір подальшої освітньої траєкторії.

Модель розвитку загальноосвітнього закладу розглядаємо як цілеспрямовану конструкцію, як внутрішньошкільний орієнтир (документ), створений на основі врахування конкретних умов та особливостей школи, що відображає зміст діяльності всіх учасників навчально-виховного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі, основні напрями роботи характерні для даної школи.

Інноваційність моделі розвитку школи полягає у злагодженому і максимальному використанні можливостей освітніх, культурних, позашкільних закладів спрямованих на розвиток кожної дитини.

Формування моделі розвитку навчального закладу з точки його структури здійснюється шляхом використання комплексу засобів, що забезпечуватимуть умови для повноцінного розвитку дитини в умовах сільської школи, тому структура та зміст моделі будуть конкретизовані у кожному окремому закладі.

Передумовою розроблення моделі є чітко сформульована місія школи, підготовлений аналітичний матеріал щодо результатів її роботи, досягнутих успіхів педагогічного персоналу та зіставлення з прогнозованими. Визначаються напрями впровадження змін, завдяки яким відбуватиметься розвиток всієї педагогічної системи, ставляться завдання на перспективу.

Основними мотивами розвитку педагогічної системи школи можуть слугувати:

- підвищення якості освіти, розширення потреб у розвитку і само розвитку особистості;
 - зростання соціальних потреб, інтересів учнів, батьків, педагогів у розвитку пізнавальних інтересів та здібностей дитини;
 - удосконалення технологій особистісно орієнтованого навчання;
 - потреби в організації додаткового навчання, реалізації індивідуальної освітньої траєкторії та ін.
-

Перехід на нову модель супроводжується вибором навчальних планів, що затверджуються у встановленому порядку. Серед навчальних предметів вибираються провідні, спеціальні для поглибленого вивчення з орієнтацією на навчальні запити учнів школи. Наприклад, відкриття біологічних класів, що орієнтовані на аграрні науки, впроваджуються курси для здійснення ранньої внутрішкільної профілізації та профорієнтації, відбувається перерозподіл годин шкільного компонента для учнів 5–9-х класів. Крім того планується індивідуально-консультативні години, що використовуються для здійснення проектної діяльності.

Розроблення навчального плану школи здійснюється з врахуванням регіональних особливостей, типу школи, та цільових установок, що реалізуються через добір та розроблення змісту (варіативної частини). Такий підхід передбачає створення для кожного учня доцільного навчально-виховного середовища, сприятливих умов для розвитку його здібностей, розширення та поглиблення знань з тих чи інших предметів.

Відбувається упровадження нових програм чи їх розроблення з предметів шкільного компоненту, здійснюється координація навчальних програм за напрямками (гуманітарним, технологічним, природничим та ін.), відбувається узгодження програм з предметів природничого-математичного, гуманітарного чи естетичного циклу. Здійснюється коректування програм факультативів відповідно до напрямку роботи школи.

Серед питань організації навчально-виховного процесу розглядаються ті, які потребують змін, зокрема:

- організація додаткового навчання учнів школи на різних етапах;
- організація групового, індивідуального, дистанційного навчання;
- визначення пріоритетних напрямів роботи школи: (естетичний, екологічний, пізнавально-інформаційний, спортивно-оздоровчий, дослідно-виробничий та ін.);
- розроблення комплексного плану та режиму роботи школи, тощо

Проблеми пов'язані з впровадженням нових технологій навчання розглядаються в різних аспектах:

- інформаційний: організація роботи комп'ютерних класів, кабінетів, створення мультимедійних систем;
- проектні: формування комунікативних умінь шляхом участі в проектах «Зелена планета», «Робимо добро», «Квітуча школа»;
- особистісно-орієнтовані, що передбачають перехід від фронтальної роботи до групового та індивідуального навчання, відпрацювання та впровадження інтерактивного навчання, створення режиму найбільшого сприяння розвитку дитини, що відповідає її віковим особливостям, індивідуальним здібностям та потребам.

Процес управління розвитком загальноосвітнього навчального закладу передбачає певну послідовність узгоджених дій:

- I. Визначення цілей та завдань розвитку педагогічної системи;
-

II. Оновлення змісту діяльності закладу

III. Визначення принципів та підходів до реалізації змісту навчання;

IV. Відбір форм і методів організації навчально-виховного процесу;

V. Забезпечення засобів навчання;

VI. Здійснення управління змінами, що вносяться у педагогічний процес (контроль, аналіз, корекція, діагностика)

I. Цілі і завдання управління розвитком сільської школи.

Формувати:

1). Відповідальне ставлення до вибору індивідуальної освітньої траєкторії, формувати свідомий вибір та зацікавленість у отриманні певних знань та розвитку індивідуальних здібностей в умовах сільської школи, сприяти здійсненню усвідомленому вибору додаткової освіти в умовах навчально-виховного середовища.

2) вміння та навички усвідомленого навчання з дотриманням принципів природовідповідності, уміння вибудовувати взаємостосунки з учнями залежно від ситуації, формувати самостійність.

3) підвищувати рівень знань з предметів, що цікавлять учня, шляхом участі у спецкурсах, факультативах, формувати потреби у самовдосконалення, забезпечуючи наступність на різних етапах навчання.

II. Добір та формування змісту навчання :

а) (у моделі теоретично відображено структуру та взаємозв'язок компонентів, що відображають тип чи вид конкретної школи, а також враховують її можливості, що зумовлюють вибір змісту, тобто: спецшкола художньо-естетичного напрямку, агрошкола, школа з поглибленим вивченням ряду предметів тощо.

б) (модель передбачає залежність змісту та форм організації навчально-виховного процесу як додаткової освіти), (участь у спецкурсах, олімпіадах, дослідницькій роботі, роботу за індивідуальним планом тощо).

в) зміст, що реалізується у процесі навчання залежить від таких чинників:

- спеціалізації школи,
- запитів суб'єктів навчання;
- умов діяльності школи;
- забезпеченість педкадрами
- навчально-методичне забезпечення навчально-виховного процесу.

III. Визначення принципів реалізації змісту навчання

- забезпечення принципу природовідповідності;
- дотримання особистісно-орієнтованого підходу :
- формування свідомого вибору;
- уникнення примусу;
- здійснення самоконтролю, самоаналізу .

IV. Добір форм і методів організації навчально-виховного процесу.

Оновлення форм організації навчально-виховного процесу пов'язано

із новими цілями, які досягаються внаслідок реалізації навчальних програм шляхом проведення факультативів, спецкурсів, клубних занять, гурткових форм, організації тимчасових творчих колективів тощо.

Значущою формою організації навчального процесу є індивідуальна робота, що супроводжується участю учнів у реалізації проектів, навчально-дослідницькій роботі тощо.

До організаційних форм навчання, що використовуються у процесі оновлення педагогічної системи школи, належать – теоретичні бесіди, лекції та практичні – тренінги, відеоматеріали, творчі завдання тощо.

Серед сукупності методів навчання (як класичних, так і специфічних), що активно використовуються вчителями, мають бути ті, що мають позитивний вплив на якість навчання, результати навчальних досягнень учнів.

Управління розвитком школи має циклічний характер, що розглядається у часовому вимірі та просторі, проте зміни, що пропонуються у рамках моделі набувають локального характеру.

Основними ознаками, що характеризують зміст оновлення (розвитку) педагогічної системи слугують: наявність новизни, практична доцільність, доказовість, здатність відтворюватися в різних умовах шкільного середовища.

Отже, модель управління розвитком школи передбачає розроблення програми розвитку школи, упровадження нових технологій управління, оновлення організаційної структури закладу, розширення змін в педагогічній системі закладу, наявності інформаційних контактів та комунікативних зв'язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ващенко Л.М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: Монографія. – К.: Видавниче об'єднання «Тираж», 2005. – 380 с.
2. Безпалько В.П. Педагогика та прогрессивные технологии обучения. – М., 1995.
3. Гурьянова М.П. Модернизация методики обучения в сельской школе // Дидакт. – 2002. – № 6. – С. 34–38.
4. Шиян Н.І. Профільне навчання у школах сільської місцевості: теорія і практика. – Полтава: АСМІ, 2004.– 442 с.
5. Якиманська І.С. Личностно-ориентированное образование в современной школе. – М.: Сентябрь, 1996. – 96 с.